

УДК 338.24.021.8

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Т. Б. Ши́ра

Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна

Актуальність та важливість забезпечення безпечних умов розвитку для усіх суб'єктів господарювання в Україні має тенденцію до зростання, що спричинено відсутністю реальних передумов для стабілізації економічної ситуації. Визначено ключові підходи до трактування поняття «економічна безпека підприємства», що стало основою для обґрунтування доцільності розгляду теоретичних аспектів забезпечення корпоративної безпеки. Узагальнено підходи до трактування поняття «корпорація». Сформовано трактування корпоративної безпеки, що відповідає умовам діяльності суб'єктів господарювання в Україні. Обґрунтовано функціональну структуру, мету та сукупність основних завдань корпоративної безпеки. Акцентовано увагу на важливості досягнення корпоративних інтересів.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, корпоративна безпека, корпорація, інтерес, загроза.

Постановка проблеми. Нестабільність у національній економіці, що спричинена високою інтенсивністю політичних і соціальних процесів та військовими діями на території країни негативно впливають на загальні тенденції розвитку підприємництва. Так, кількість підприємств на 10 тис. наявного населення має негативну тенденцію до скорочення (од.): 2013 р. — 86; 2014 р. — 79; 2015 р. — 80; 2016 р. — 72 [4, с. 221]. Зменшення кількості підприємств супроводжується скороченням чисельності зайнятих працівників, зокрема у 2016 р. порівняно із 2010 р. на 27,96 %, негативним сумарним кінцевим фінансовим результатом діяльності (у 2016 р. — сумарний збиток склав 22201,5 млн грн) та високою часткою збиткових підприємств (у 2016 р. — 26,6 %). Зазначені статистичні дані доводять важливість приділення уваги проблемі формування безпечних умов розвитку для кожного підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням забезпечення безпеки підприємств багато уваги приділяють вітчизняні та закордонні вчені, зокрема: Л. Абалкін, О. Ареф'єва, І. Бінько, З. Варналій, О. Власюк, Т. Васильців, З. Герасимчук, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, З. Живко, О. Захаров, В. Ковальов, Г. Козаченко, О. Ляшенко, В. Мунтіян, Є. Олейніков, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Пономаренко, В. Франчук, Л. Шемаєва, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Ярочкін та інші. Однак доцільно відзначити недостатню увагу науковців щодо визначення поняття «корпоративна безпека» та формування відповідного теоретико-методологічного базису її забезпечення в умовах українських підприємств.

Мета статті — розглянути теоретичні аспекти забезпечення корпоративної безпеки підприємства шляхом визначення суті ключових підходів до трактування понять «економічна безпека підприємства» та «корпорація».

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування безпечних умов розвитку в науковій літературі значною мірою пов'язане з розглядом поняття «економічна безпека підприємства». Водночас науковці по-різному трактують сутність цього поняття. Здійснене узагальнення дозволило виділити три ключові підходи. Так, у трактуванні Є. Воробйова, Н. Капустіна, С. Дубецької, Н. Подлужної та ін. термін «економічна безпека підприємства» характеризує стійкість підприємства як соціально-економічної системи, її здатність до саморозвитку та досягнення інтересів. Для прикладу, С. Дубецька дає таке визначення: «...стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору стійкості (самовиживання) та розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, непередбачуваних дій та складно прогнозованих чинників» [6]. Інша група науковців, до яких можна віднести В. Мак-Мака, А. Кирієнка, С. Ілляшенка, О. Груніна, С. Покропивного, О. Ареф'єва й Т. Кузьменко та ін., схильна трактувати економічну безпеку підприємства як найефективніше використання наявних ресурсів для усунення загроз та досягнення інтересів. Так, в науковій праці О. Ареф'євої й Т. Кузьменко подано визначення економічної безпеки підприємства як «...стан ефективного використання ресурсів і наявних ринкових можливостей, що дозволяє підприємству уникнути внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечує йому тривале виживання та стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії» [1, с. 54]. Третій підхід нами сформовано за результатами ознайомлення із науковим доробком В. Ярочкіна, А. Могильного, Г. Козаченко, В. Пономарьова й О. Ляшенко, Д. Ковальова й Т. Сухорукової, які визначають досліджуване поняття як захист підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз. У монографії Г. Козаченко, В. Пономарьова й О. Ляшенко економічна безпека підприємства подана як «...стан, при якому який-небудь суб'єкт (підприємство) знаходиться у становищі надійної захищеності та не підпадає під негативний вплив яких-небудь факторів» [7, с. 114].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що сучасні трактування поняття «економічна безпека підприємства» визначають підприємство як соціально-економічну систему, що перебуває під впливом зовнішнього середовища та внутрішніх змін, пов'язаних із розвитком, потребує захисту, який полягає в діях суб'єктів безпеки стосовно об'єктів безпеки. Вважаємо, що таке розуміння є ознакою чергового етапу наукового поступу в формуванні безпечних умов розвитку для суб'єктів господарювання. Так, в період планової економіки питання безпеки підприємств державної форми власності перебували в полі зору правоохоронних органів. Трансформаційні процеси в національній економіці, які спонукали до виникнення підприємств приватної та інших форм власності, сприяли розумінню того, що бізнес потребує захисту, без якого не лише розвиток, а й функціонування неможливе. Кожне підприємство потребує формування надійних оборонних редутив, що лягає на плечі насамперед власника. Держава обмежена у втручанні в господарську діяльність підприємства, а отже, і першочергові захисні заходи повинні реалізовуватися з ініціативи і за рахунок самого підприємства.

Можна стверджувати, що уже сьогодні наявні ознаки наступного етапу наукового поступу, який полягає у переході від окресленого вище трактування безпечних умов розвитку підприємств шляхом забезпечення економічної безпеки до їх формування через корпоративну безпеку. Перш ніж приділити увагу поняттю «корпоративна безпека підприємства» з'ясуємо суть терміна «корпорація».

Сьогодні існують різні думки щодо виникнення перших корпорацій. Згідно з однією із теорій перші корпорації виникли ще в часи Стародавнього Риму, а їх діяльність пов'язувалася з існуванням системи урядових позик, які використовувалися для фінансування товариств, що мали чітку організаційну структуру. Серед науковців також поширене твердження, що першою корпорацією можна вважати мідний рудник, який знаходився у місті Фалун (Швейцарія), а його існування датується XIV ст. Поруч із наявністю історичних суперечок існують й інші пов'язані із певними відмінностями у наявності й суті корпорації у різних країнах світу. Так, для прикладу, в США до корпорацій належать приватні та публічні акціонерні товариства, у Великій Британії — будь-які юридичні особи, а в Німеччині — акціонерні товариства, товариства неакціонерного типу, зокрема товариства з обмеженою відповідальністю, та інші організаційні об'єднання капіталів. У Франції відсутній законодавчо визначений термін «корпорація», а в Японії під ним розуміють діяльність партнерства та акціонерних товариств.

В Україні наявне визначення корпорації лише в Господарському кодексі, де його суть подано як «... договірне об'єднання, що створене на основі складання виробничих, наукових та комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, із делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного із учасників органам управління корпорації» [3]. Таке визначення не можна вважати таким, що повною мірою відповідає змісту корпорації в економічно розвинутих країнах, адже фактично обмежує коло її учасників підприємствами.

У науковій літературі трактування терміна «корпорація» також характеризується суттєвими відмінностями. Так, у вузькому розмінні, за твердженнями М. Гольцберга, під цим терміном потрібно розуміти «... юридична особа, яка представляє об'єднання вкладників капіталу (акціонерів) для здійснення певної діяльності. Корпорації мобілізують інвестиційний капітал шляхом розміщення (емісії) і розповсюдження (продажу) цінних паперів» [2, с. 112]. Відповідно широке трактування наведено в науковій праці [5, с. 21] як «... будь-яка організована група людей та юридичних осіб, що об'єднані загальним економічним інтересом, професійною належністю, спільною економічною діяльністю, правилами поведінки».

Здійснене узагальнення [2; 5; 8–10] дозволило визначити характерні ознаки, притаманні для корпорацій у згаданих вище економічно розвинутих країнах світу:

- корпорація є юридичною особою;
- корпорація засновується шляхом об'єднання капіталів через добровільні внески;
- обмежена відповідальність учасників, тобто інвесторів, що сприяє зменшенню їх ризиків, при одночасній здатності корпорації отримати необхідні фінансові ресурси;
- власність відокремлена від управління;

- суттєва концентрація управлінських функцій на вищих рівнях ієрархічної структури;
- корпоративні права визначаються часткою учасника в статутному капіталі.

Узагальнюючи, можна уже на цьому етапі стверджувати, що жоден із визначених вище наукових підходів до трактування суті терміна «економічна безпека підприємства» не передбачає розгляду взаємовідносин між членами корпорації, інвесторами та менеджерами, захисту корпоративних інтересів і т. д. Отже, зі зростанням корпоративного сектора в Україні формування методологічних засад забезпечення корпоративної безпеки стає щоразу актуальнішим.

Здійснений науковий пошук дозволив виявити, що проблемі забезпечення корпоративної безпеки не приділяється належна увага. Так, сьогодні існує лише кілька визначень цього терміна, а теоретико-методологічні підходи, методичні основи та практичні рекомендації перебувають на стадії формування. Для прикладу, процитуємо два визначення корпоративного управління. У науковій роботі П. Кравчука цей термін визначено як «...стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від різноманітних внутрішніх та зовнішніх загроз, що гарантує найбільш ефективне використання корпоративних ресурсів суб'єктів господарювання для забезпечення стабільного функціонування та динамічного розвитку» [8, с. 166], а В. Франчук подає як «...стан корпоративної системи в межах граничних значень і здатність протидіяти загрозам та забезпечувати реалізацію власних інтересів» [10, с. 162]. Можна стверджувати, що в обох визначеннях є певне тяжіння до наведених вище визначень економічної безпеки підприємства.

На наш погляд, беручи до уваги процитовані вище визначення, корпоративна безпека підприємства повинна бути спрямована на:

- здійснення захисту корпорації, зокрема від негативної дії зовнішніх та внутрішніх загроз;
- забезпечення найефективнішого використання наявних корпоративних ресурсів;
- досягнення корпоративних інтересів;
- перешкоджання виникненню корпоративних конфліктів;
- формування безпечних умов сталого розвитку підприємства.

Можна стверджувати, що корпоративна безпека є ширшим поняттям порівняно із економічною безпекою, оскільки визначає необхідність виконання більш широкого кола завдань.

Відповідно до цих ключових аспектів мету корпоративної безпеки можна визначити як досягнення корпоративних інтересів завдяки ефективному використанню наявних ресурсів та здатності організації захисту, що уможливує формування безпечних умов сталого розвитку підприємства.

З огляду на ці міркування, на наш погляд, функціональна структура корпоративної безпеки має складатися із таких складових:

- економічна (полягає в найефективнішому використанні корпоративних ресурсів для досягнення корпоративних інтересів);
- фінансова (забезпечує фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність, ділову активність, рентабельність діяльності підприємства);

- кадрова (передбачає забезпечення підприємства працівниками необхідного кваліфікаційного рівня, організацію ефективної системи управління персоналом, застосування мотиваційних механізмів для зростання продуктивності праці, зменшення ймовірності виникнення та мінімізацію втрат через реалізацію загроз, пов'язаних з дією працівників);
- техніко-технологічна (спрямована на забезпечення ефективного використання основних засобів та їх окремих складових, здійснення контролю за фізичним та моральним зносом, застосування прогресивних та конкурентних технологій виготовлення продукції, виконання робіт та надання послуг);
- інформаційна (формує умови захисту інформаційних ресурсів підприємства та створення інформаційно-аналітичного підґрунтя для управління підприємством);
- силова (забезпечує фізичний захист майна та персоналу).

Останній аспект, якому, на наш погляд, у межах цієї статті, доцільно приділити увагу полягає в необхідності забезпечення досягнення корпоративних інтересів. Інтереси учасників (акціонерів) полягають не лише в зростанні вартості акцій та збільшенні величини отриманих дивідендів, а й отримання усієї необхідної інформації, що дозволяє контролювати дії менеджерів. Інформаційна обізнаність про поточну господарську діяльність підприємства дає можливість суттєво зменшити ймовірність виникнення корпоративних конфліктів. Враховуючи складність отримання кредитних ресурсів та їх вартість, саме завдяки довірі акціонерів підприємство отримує необхідний капітал для розвитку бізнесу.

Висновки. Історія формування корпоративного сектора в Україні є порівняно короткою, а проблеми є наслідками як трансформаційних процесів у національній економіці, так і змінами у світовому економічному просторі. Розроблення необхідної методологічної бази забезпечення корпоративної безпеки покликане сформувати необхідні безпечні умови розвитку кожного підприємства, тим самим забезпечивши стабілізацію економічних, політичних й соціальних процесів у країні.

Корпоративна безпека підприємства є новим і недостатньо дослідженим поняттям, інтерес до якого продиктований поточними умовами розвитку підприємництва в Україні. Розглянуті теоретичні аспекти, які дозволили встановити взаємозв'язок із економічною безпекою підприємства, сформувати розуміння корпоративної безпеки, мету та ключові завдання, становлять підґрунтя для подальших досліджень. Вважаємо, що надалі доцільно приділити увагу визначенню, характеристики та ієрархічному впорядкуванню ключових зовнішніх та внутрішніх загроз для корпоративної безпеки підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф'єва О. В., Кузьменко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємств. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 170 с.
2. Гольцберг М. А. Акционерные товарищества. Операции с ценными бумагами. Фондовая биржа. Киев, 1992. 112 с.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

4. Діяльність суб'єктів господарювання : стат. зб. / за ред. М. С. Кузнецової. Київ : Консультант, 2015. 455 с.
5. Довгань Л. Є., Пастухова В. В., Савчук Л. М. Корпоративне управління : навч. посіб. Київ : Кондор, 2007. 174 с.
6. Дубецька С. П. Економічна безпека підприємств України. Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 16-17 травня 2001 р.). Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. С.146–171.
7. Козаченко А. В., Пономарев В. П., Ляшенко А. Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : монографія. Київ : Либра, 2003. 280 с.
8. Кравчук П. Я. Сутність та передумови виникнення поняття корпоративної безпеки підприємства. Науковий вісник Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки. № 1. С.165–170.
9. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства : монографія / за заг. ред. А. М. Штангрета. Львів : Українська академія друкарства, 2017. 276 с.
10. Франчук В. І. Теоретичні засади корпоративної безпеки. Актуальні проблеми економіки. 2009. № 7. С.161–167.

REFERENCES

1. Arefieva, O. V., & Kuzmenko, T. B. (2005). Planuvannya ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv. Kyiv : Vyd-vo Yevrop. un-tu (in Ukrainian).
2. Goltzberg, M. A. (1992). Aktsionernye tovarishchestva. Operatsii s tcennymi bumagami. Fondovaia birzha. Kiev (in Russian).
3. Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 436-IV. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (in Ukrainian).
4. Diialnist subiektiv hospodariuvannya : stat. zb. (2015). Kyiv : Konsultant (in Ukrainian).
5. Dovhan, L. Ye., Pastukhova, V. V., & Savchuk, L. M. (2007). Korporatyvne upravlinnia. Kyiv : Kondor (in Ukrainian).
6. Dubetska, S. P. (2003). Ekonomichna bezpeka pidpriemstv Ukrainy: Nederzhavna systema bezpeky pidpriemnytstva yak subiekt natsionalnoi bezpeky Ukrainy : zb. materialiv nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 16-17 travnia 2001 r.). Kyiv : Vyd-vo Yevrop. un-tu, 146–171 (in Ukrainian).
7. Kozachenko, A. V., Ponomarev, V. P., & Liashenko, A. N. (2003). Ekonomicheskaiia bezopasnost predpriiatia: sushchnost i mekhanizm obespecheniia. Kiiv : Libra (in Russian).
8. Kravchuk, P. Ya. Sutnist ta peredumovy vynyknennia poniattia korporatyvnoi bezpeky pidpriemstva: Naukovyi visnyk Volynskoho derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky, 1, 165–170 (in Ukrainian).
9. Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva. (2017). Lviv : Ukrainska akademiia drukarstva (in Ukrainian).
10. Franchuk, V. I. (2009). Teoretychni zasady korporatyvnoi bezpeky: Aktualni problemy ekonomiky, 7, 161–167 (in Ukrainian).

doi: 10.32403/1998-6912-2018-2-57-103-109

PROVIDING THE ENTERPRISE CORPORATE SECURITY: THEORETICAL ASPECTS

T. B. Shyra

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
shtangret.am@ukr.net*

The urgency and importance of ensuring safe development conditions for all business entities in Ukraine tends to increase, due to the lack of real prerequisites for stabilizing the economic situation. It has been found out that in the scientific literature there are three key approaches to the interpretation of the concept «economic security of the enterprise»: the stability of the enterprise as a socio-economic system, its ability to self-development and achievement of interests; most effective use of available resources to eliminate threats and achieve interests; protection of the enterprise from external and internal threats. The identified key approaches have become the basis for justifying the expediency of considering the theoretical aspects of corporate security provision.

The key features inherent to corporations in economically developed countries have been identified: the corporation is a legal entity; the corporation is founded through the pooling of capital through voluntary contributions; limited liability of participants, that is, investors, which helps to reduce their risks, while at the same time the corporation is able to obtain the necessary financial resources; the property is separated from management; significant concentration of managerial functions at higher levels of the hierarchical structure; corporate rights are determined by the share of a participant in the authorized capital.

It has been proved that the corporate security of the company should be aimed at: implementing the protection of the corporation, including from the negative effects of external and internal threats; ensuring the most effective use of available corporate resources; achievement of corporate interests; interference with corporate conflicts; formation of safe conditions for sustainable development of the enterprise.

The purpose of corporate security has been defined as the achievement of corporate interests through the effective use of available resources and the ability to organize the protection that enables the creation of safe conditions for the sustainable development of the enterprise. It has been substantiated that in the functional structure of corporate security it is expedient to allocate the following components: economic; financial; personnel; technical and technological; informative; power.

The emphasis is on the importance of achieving corporate interests.

Keywords: *security, economic security, corporate security, corporation, interest, threat.*

Стаття надійшла до редакції 06.07.2018.

Received 06.07.2018.